

Република Србија
МИНИСТАРСТВО РАДА,
ЗАПОШЉАВАЊА И СОЦИЈАЛНЕ
ПОЛИТИКЕ

Сектор за социјалну заштиту

Број: 560-03-619/2006-14

Датум: 3. новембар 2006.године

Београд

На основу члана 47. став 1. тач. 2. и 4. Закона о државној управи («Службени гласник РС», број 79/05), министар рада запошљавања и социјалне политике одређује следеће

М Е Р Е
ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕПРАВИЛНОСТИ У ВРШЕЊУ ПОСЛОВА СМЕШТАЈА
ДЕЦЕ И ОМЛАДИНЕ У УСТАНОВЕ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

1. За сваки смештај у установу социјалне заштите детета које није навршило 18 година живота центри за социјални рад су у обавези да прибаве **претходно мишљење овог министарства;**
2. Ако се смештај у установу социјалне заштите одређује као ургентни смештај, центар за социјални рад је у обавези да **мишљење Министарства затраже најдаље у року од 3 дана од реализованог смештаја;**
3. Установа за смештај **не може примити дете на смештај** (осим у ситуацији из тачке 2.) **уколико надлежни центар за социјални рад за то није прибавио мишљење Министарства**, при чему ће тражено мишљење центру бити достављено најдаље у року од 5 радних данан од дана пријема захтева у Министарству;
4. Уз захтев за добијање мишљења за смештај, центар за социјални рад ће доставити комплетну документацију о свим мерама, активностима и исходима настојања да се обезбеди заштита детета у мање рестриктивном окружењу;
5. **Оправданост одлуке о смештају детета у установу, реализованог у складу са овим актом, провераваће се у поступку ревизије сваких шест месеци,**

односно **свака три месеца за децу млађу од седам година** и извештаји ће се достављати Министарству;

6. Центри за социјални рад су у обавези да, заједно са установама за смештај, **преиспитају потребу даљег боравка у установи деце која су актуелно на смештају** и могућност примене заштите у мање рестриктивном окружењу - **у року од три месеца** од дана пријема овог акта и о томе достави извештај Министарству;
7. За децу која остају у установи, центар је дужан да преиспита постојање потребе и услова за покретање одговарајућих судских поступака према родитељима, у складу са законом, да донесе одговарајуће одлуке најдаље у року од три месеца од дана пријема овог акта и о томе достави извештај Министарству.
8. За реализацију овог акта одговорни су директори центара за социјални рад и установа за смештај корисника.

II

ПРАВИЛА КОЈИХ СЕ ТРЕБА ПРИДРЖАВАТИ КОД ОДРЕЂИВАЊА СМЕШТАЈА И РЕАЛИЗАЦИЈЕ МЕРА

Центри за социјални рад и установе за смештај корисника у поступцима доношења одлука о смештају деце у установе социјалне заштите треба да се придржавају закона и ратификованих међународних конвенција. У том смислу, а ради обезбеђења услова за доследну примену наложених мера, указујемо на следеће:

1. За смештај детета у установу социјалне заштите без сагласности родитеља потребна је СУДСКА ОДЛУКА.

Одвајање детета од родитеља без сагласности родитеља јесте мера коју, сагласно члану 9. Конвенције УН о правима детета, може донети само суд. Породични закон је, у члану 60, изричито прописао да право детета да живи са својим родитељима може бити ограничено само судском одлуком - када је то у најбољем интересу детета.

Одлуке које доводе до одвајања детета од родитеља у нашем правном систему могу донети:

- парнични суд, када одлучује о заштити права детета или о вршењу и лишењу родитељског права;

- ванпарнични суд, када одлучује о лишењу родитеља пословне способности
- и
- кривични (прекршајни) суд када одлучује о примени васпитних мера према малолетним учиниоцима кривичних дела (прекршаја).

1.1. Парнични суд може донети одлуку о одвајању детета од родитеља само:

- ако постоје разлози да се родитељ потпуно лиши родитељског права
- ако постоје разлози да се родитељ делимично лиши родитељског права и
- у случају насиља у породици.

1.1.1. Разлози за потпуно лишење родитељског права прописани су законом и обухватају случајеве злоупотребе родитељског права и грубог занемаривања родитељских дужности и центар за социјални рад је дужан да у наведеним ситуацијама покрене судски поступак за лишење родитеља родитељског права.

Под злоупотребом родитељског права Породични закон подразумева:

1. свако телесно, сексуално или психичко злостављање детета;
2. изабљивање детета присиљавањем на претерани рад, или на рад који угрожава морал, здравље или образовање детета, односно на рад који је забрањен законом;
3. подстицање детета на вршење кривичних дела;
4. навикавање детета на одавање рђавим склоностима и
5. сваки други начин злоупотребе права и дужности родитеља.

Грубо занемаривањем родитељских дужности постоји у следећим ситуацијама:

1. ако је родитељ напустио дете;
2. ако се уопште не стара о детету са којим живи;
3. ако избегава да издржава дете или да одржава личне односе са дететом са којим не живи;
4. ако с намером и неоправдано избегава да створи услове за заједнички живот са дететом које живи у установи социјалне заштите;
5. ако на други начин грубо занемарује дужности из садржине родитељског права.

Потпуним лишењем родитељског права родитељи се лишавају правних могућности да врше **сва** права и дужности из садржине родитељског права, изузев дужности издржавања. Дете стиче статус детета без родитељског старања у смислу члана 113. став 3. Породичног закона и као такво **ставља се под старатељство** (члан 124. Породичног закона).

1.1.2. Делимично лишење родитељ родитељског права, које је за последицу има одвајање детета од родитеља јесте **лишење родитеља права на непосредно**

чување, подизање и васпитавање детета. Родитељ ће бити делимично лишен родитељског права онда када несавесно врши родитељска права и дужности и на тај начин угрожава/ју живот, здравље или развој сопственог детета. Делимичним лишењем родитељског права родитељ се лишава правне могућности да врши **једно или више** права и дужности из садржине родитељског права. Родитељ и даље задржава део родитељских овлашћења. Међутим, у оном сегмену у ком му је то судском одлуком онемогућено, он не може право пуноважно вршити, те је детету у том случају потребна старатељска заштита. Ако је поступак за делимично лишење родитељског права у делу чувања, подизања и васпитавања детета покренут против оба родитеља, односно против родитеља који самостално врши родитељско право, до потврђивања или отклањања сумње у родитељску компетентност - судском одлуком, **родитељска овлашћења у делу обезбеђења чувања, подизања и васпитавања детета треба привремено пренети на другу особу - привременог старатеља (члан 132. став 1. Породичног закона),** а све са циљем заштите најбољег интереса детета. Дакле, детету **чији су родитељи делимично лишени родитељског права поставља се привремени старатељ** који ће вршити она права и дужности из садржине родитељског права којих су родитељи лишени.

1.1.3. Разлог за **привремено измештање детета из породице** може бити и свако насиље у породици, независно од тога да ли је усмерено према детету или је дете само секундарна жртва насиља међу одраслима. Према Породичном закону, **насиље у породици** постоји када један члан породице својим понашањем угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице. Насиље у породици може бити разлог да **суд донесе одлуку о одвајању детета од родитеља** при чему насилник не мора бити родитељ (члан 60. став 3. Породичног закона). Подсећамо, ако је родитељ насилан у односу на дете – покрене се поступак за лишавање родитељског права, како је напред објашњено.

1.2. Под судском одлуком која може да услови измештање детета из породице, **Породични закон подразумева и одлуке ванпарничног суда о лишењу родитеља пословне способности.** Наравно, неће свака одлука суда о лишењу родитеља пословне способности бити разлог за измештање детета из породице, али, ако надлежни центар за социјални рад процени да је измештање детета у његовом најбољем интересу, онда ће, претходно, **ставити дете под старатељство,** у смисли члана 124. у вези члана 113. став 3. Породичног закона.

1.3. Одлуке донете у кривичном поступку против малолетних учинилаца кривичних дела, којима се малолетнику изриче заводска васпитна мера, такође су основ за смештај малолетника у установу социјалне заштите (васпитну установу, прихватилиште за децу и омладину, посебну установу за лечење и оспособљавање). За разлику од других начина смештаја малолетника у установе социјалне заштите, када је малолетнику одређена заводска васпитна мера **решење о смештају малолетника у установу социјалне заштите доноси**

кривични суд. С обзиром да је реч о кривичним санкцијама према малолетницима који су навршили 14 година живота, Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, прописао је **обавезу суда да одлуком о изрицању васпитне мере, одреди установу смештаја и одлучи о трошковима смештаја** (чл. 66, 76, 94 и 95. Закона). **У овом случају не тражи се сагласност малолетника** – одлука суда је за њега обавезујућа.

Одлуку о привременом смештају у прихватилиште за децу и омладину малолетног учиниоца кривичног дела може донети и јавни тужилац (члан 58. став 2. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица).

У свим наведеним случајевима, центар за социјални рад, након извршности судске одлуке, одређује лице које је дужно да малолетника **одведе** у одређену васпитну установу (члан 121. Закона).

2. Дете може бити привремено измештено из породице родитеља и на основу ОДЛУКЕ ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА.

Одвајање детета од родитеља без сагласности родитеља - одлуком органа старатељства представља изузетак од правила о искључивој судској надлежности и предузима се само у ситуацијама када се дете налази у озбиљној и непосредној опасности а постоји разуман повод да се верује да би непредузимањем ове мере дете било изложено даљем озбиљном угрожавању његовог живота и здравља.

У овом случају, применом мере **привремене старатељске заштите** (привременим закључком о обезбеђењу смештаја, члан 332. став 2. Породичног закона) орган старатељства осигураће безбедност и заштиту права и интереса детета привременим измештањем детета из угрожавајућих услова у сопственој породици.

Привремено измештање јесте мера неодложне интервенције и може трајати само док се не отколне разлози који су условили исто, односно док суд не одлучи:

- 1) о примени једне или више мера заштите од насиља у породици из члана 198. став 2. Породичног закона (чиме ће се створити услови за повратак детета у природну породицу), или
- 2) о потпуном или делмичном лишењу родитеља родитељског права.

Обавеза државе да обезбеди опстанак и развој детета, односно да предузима све потребне мере за заштиту детета од занемаривања, од физичког, сексуалног и емиционалног злостављања и од сваке врсте експлоатације, утврђена је у члану 6. Породичног закона, али и у чл. 4. и 6. Конвенције УН о правима детета. Функција органа старатељства, законом поверена центру за социјални рад, омогућава му да

као експонент државе у изузетним ситуацијама **привремено суспендује родитељско право и пре доношења мериторне судске одлуке о томе.**

Према томе, ако околности случаја налажу да се родитељима хитно обустави право на непосредно чување, подизање и васпитавање детета, ако је, дакле, нужна хитна интервенција и нема могућности да се судска одлука донесе у кратком року, па ни као судска привремена мера, **до доношења судске одлуке о одвајању детета од родитеља, орган старатељства ће детету поставити привременог старатеља, односно привременим закључком обезбедити детету смештај ван родитељског дома.** Орган старатељства је у обавези, будући да доноси хитну и привремену меру издвајања детета из породице, да у што краћем року **покрене судски поступак за заштиту права детета, односно за вршење/лишење родитељског права.** Суд ће, у парничном поступку, пошто утврди све околности конкретног случаја, донети одлуку о даљем вршењу или лишењу родитељског права, односно о другим мерама правне заштите детета.

3. Дете може, под одређеним условима, бити издвојено из породице и на ЗАХТЕВ РОДИТЕЉА

3.1. Породични закон не садржи посебне одредбе о смештају детета у установу социјалне заштите – на захтев родитеља. Овај закон, изузетно, допушта родитељима могућност да своје дете **привремено повере другом лицу** и то само ако то лице испуњава услове за старатеља (члан 69. став 4. Породичног закона). У том случају, родитељ задржава сва родитељска права и дужности, што значи да је одговоран и за начин на који друго лице чува, подиже и васпитава дете, односно - у случају неадекватног избора другог лица, односно непредузимања мера заштите детета угроженог поступањем другог лица, родитељ сноси санкције прописане Породичним законом – може бити **лишен родитељског права.**

Родитељи имају право и дужност да чувају и подижу дете тако што ће се они лично старати о његовом животу и здрављу (члан 69. став 1. Породичног закона).

3.2. Закон о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана још увек прописује да је једно од права и право детета на смештај у установу социјалне заштите што отвара и могућност подношења захтева родитеља за смештај у установу социјалне заштите.

Полазећи од Конвенције о правима детета и цитираних одредби Породичног закона, свака одлука центра за социјални рад којом се усваја захтев родитеља за смештај детета у установу, по одредбама Закона о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана, мора бити пажљиво разморена са становишта **права детета и његовог најбољег интереса.**

Према Закону о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана, право на смештај у установу социјалне заштите, поред детета без родитељског старања, на које се у потпуности примењују одредбе Породичног закона, има и:

- **дете чији је развој ометен породичним приликама;**
- **дете са поремећајима у друштвеном понашању;**
- **дете ментално ометено у развоју** степена умерене, теже и тешке менталне ометености, вишеструко ометено у развоју, дете оболело од аутизма, као и дете са сметњама у телесном развоју **које нема услова да остане у својој породици**, док траје потреба за овим обликом заштите;
- **трудница и самохрана мајка са дететом** до године дана живота детета којој је, услед материјалне необезбеђености, нерешеног стамбеног питања, поремећених породичних односа и сличних ситуација потребно привремено збрињавање;
- **дете које се нађе у скитњи** или му је због других разлога потребно **привремено збрињавање и надзор.**

3.2.1. Дете чији је развој ометен породичним приликама јесте дете чији родитељи, због несређених породичних односа или из других разлога, нису у могућности да му обезбеде одговарајуће услове за развој, васпитање и образовање (члан 67. Закона о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана). Реч је о родитељима који се *не старају о детету или се старају о детету на neodговарајући начин* (члан 113. став 3, *in fine* Породичног закона). Ово је ситуација која **захтева покретање поступка за лишење родитеља родитељског права – делимично или потпуно или за заштиту од породичног насиља**, у ком случају ће се детету, до окончања одговарајућег судског поступка, поставити **привремени старатељ**. Дакле, смештај у установу може бити реализован само ако је истовремено против родитеља покренут одговарајући судски поступак и ако су исцрпљене све могућности заштите детета у мање рестриктивном окружењу.

3.2.2. Дете са поремећајима у друштвеном понашању јесте дете које чини кривична и прекршајна дела, или које бежањем од куће, скитњом, или сличним понашањем, нарушава општеприхваћена друштвена правила понашања.

Смештај детета коме је, као малолетном учиниоцу кривичног дела (или прекршаја) изречена заводска васпитна мера, реализује се **на основу решења надлежног суда.**

Остали малолетници са поремећајем у друштвеном понашању не могу бити смештени у установу социјалне заштите:

- пре него што су исцрпљене све могућности заштите детета у мање рестриктивном окружењу и
- пре него што суд одлучи о потпуном или делимичном лишењу родитељских права њихових родитеља.

Ово стога што је реч о родитељима који су неадекватним старањем о детету допринели испољавању поремећаја у друштвеном понашању (члан 81. став 2. Породичног закона). Ако је збрињавање детета у наведеном случају неопходно

реализовати пре окончања судског поступка, смештај ће бити реализован применом мере привремене старатељске заштите (члан 132. став 1. и члан 332. став 2. Породичног закона)

3.2.3. Дететом ометеним у развоју у смислу Закона о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана сматра се:

- 1) слепо дете;
- 2) глуво дете;
- 3) дете са тешким телесним сметњама у развоју (парализа, церебрална парализа, дистрофија, плегија, параплегија, квадриплегија, мултипла склероза и остале урођене и стечене телесне сметње);
- 4) дете са сметњама у менталном развоју (степен умерене, теже и тешке менталне ометености);
- 5) дете оболело од аутизма;
- 6) дете вишеструко ометено у развоју (са две или више ометености).

Дете ометено у развоју које је под родитељским старањем може бити смештено у установу социјалне заштите на захтев родитеља **само ако нема објективних услова да остане у својој породици**, односно да је сходно члану 37. став 3. Закона о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана утврђено да је смештај у установу најцелисходнији облик заштите. Оваквом закључку мора да предходи процедура на коју упућује наведена одредба Закона, да су благовремено испитане могућности и предузете мере да се обезбеди ванинституционални облик заштите. Налаз и мишљење по коме дете не може да остане у својој породици и упућује се на смештај у установу социјалне заштите - може бити само резултат усмерене процене у којој су основни критеријуми процене - поштовање Законом и Конвенцијом утврђених права детета.

Нико други у име родитеља, дакле, ни здравствена установа или социјална служба у оквиру здравствене установе, не може нити упутути родитеље на тражење смештаја детета нити предлагати или захтевати од центра за социјални рад да дете ометено у развоју смести у установу социјалне заштите пре предходно спроведеног законом прописаног поступка.

Дете ометено у развоју, као што је наведено и за децу без родитељског старања и децу са поремећајем у понашању, дакле, не може бити смештено у установу социјалне заштите пре него што суд одлучи о потпуном или делимичном лишењу родитељских права њихових родитеља, уколико није недвосмислено утврђено и образложено да нема објективних услова да остане у својој породици, у породици сродника и ако није могуће обезбедити хранитељску породицу у смислу члана 113. став 2. Породичног закона.

Ако је збрињавање детета у наведеном случају неопходно реализовати **пре окончања судског поступка, смештај ће бити реализован применом мере привремене старатељске заштите** (члан 132. став 1. и члан 332. став 2. Породичног закона)

III

ШТА ЈЕ ПОТРЕБНО РАЗМОТРИТИ ПРЕ ОДРЕЂИВАЊА СМЕШТАЈА ДЕТЕТА У УСТАНОВУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

1. Једно од основних права детета јесте **право на живот са родитељима**. Поштовање овог права захтева од стручњака центара за социјални рад већи степен пажње приликом доношења одлука о смештају деце и младих у установу социјалне заштите, при чему је потребно руководити се општом нормом према којој је **држава дужна да сваком детету обезбеди заштиту у породичној средини увек када је то могуће**.

2. Пре него што се одлучи за смештај детета у установу социјалне заштите, посебно у ситуацијама када се ради о деци ниског календарског узраста, Центар је у обавези да води рачуна о научно утврђеним чињеницама о дугорочним иреверзибилним последицама смештаја у установу на развој детета.

3. Пре него што се одлучи за смештај детета у установу социјалне заштите на основу захтева родитеља, центар за социјални рад је у обавези да размотри примењивост других мера подршке родитељима и детету, односно примену хранитељства као алтернативног облика заштите.

4. Свако дете, у складу са годинама и зрелошћу, има право да учествује у поступку који га се тиче и у ком се одлучује о његовим правима (члан 65. Породичног закона).

5. Постављањем старатеља и одвајањем детета од родитеља - смештајем у установу социјалне заштите, **неће се дирати у право детета на очување породичних веза** (право на породични живот, члан 8. Европске конвенције за заштиту љуски права и основних слобода). Центар за социјални рад настојаће да детету омогући да са родитељем одржава личне односе, али ће, свакако, водити рачуна о месту, времену и начину одржавања истих, ценећи релевантне околности и најбољи интерес детета.

IV

Свако поступање супротно горе наведеном представља повреду стандарда стручног рада и професионалне етике, а у случају повреде права детета утврђених законом и конвенцијом - повлачи одговорност директора и запослених у центрима за социјални рад и установама за смештај деце и омладине, у складу са законом.

МИНИСТАР

Слободан Лаловић